

AVRUPA BİRLİĞİNDE DOĞRUDAN YABANCI SERMAYE HAREKETLERİ VE TÜRKİYE

Hüseyin ÇEKEN *

ÖZET

21.yüzyılın ilk çeyreğinde, dünyada bir dizi politik ve siyasi değişimler olmaktadır. Bu gelişmeler küreselleşme eğilimleri hız kazanmıştır. Bu küreselleşme yanında bölgeselleşme eğilimler de hız kazanmıştır. Bu bölgeselleşme hareketlerinin iyi bir örneğini AB oluşturmaktadır.

Bu çalışmada, bu küreselleşme sürecinde AB'indeki doğrudan yabancı sermaye hareketleri ve AB'den Türkiye'ye yönelik doğrudan yabancı sermaye hareketleri incelenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Küreselleşme, Avrupa Birliği, Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları

DIRECT FOREIGN INVESTMENT MOVEMENTS IN THE EUROPEAN UNION AND A CASE OF TURKEY

ABSTRACT

In the first quarter of 21 century there have been a set of political and economical shifts in the world. These developments have accelerated globalization tendencies. Besides globalization, regionalisation tendencies have accelerated as well. A good example of there regionalization movements is the European Union (EU).

In this study, direct foreign investment movements in the EU in this globalization period and direct foreign inveitment movements to Turkey from the EU have been investigated.

Balıkesir Üniversitesi Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksek Okulu.

Key Words: Globalization, EU, direct foreign capital investment.

1.GİRİŞ

Türkiye'nin son zamanlarda küreselleşen dünya ekonomisindeki yeri daha da belirgin bir hale gelmiş durumdadır. Küreselleşme sürecinde sermayenin vatansız hale gelmesi, coğrafik sınırların ortadan kalkması, soğuk savaşın sona ermesi, hizmetlerin serbest dolaşımı gibi gelişmeler yaşanmaktadır. Türkiye'de bu gelişmeleri yakından izlemekte ve etkilenmektedir.

Küreselleşmede olduğu gibi dünyada iktisadi ve siyasi bölgeselleşme hareketleri de söz konusudur. Ülkeler küresel rekabette tek başlarına hareket edemeyeceklerini anladıkları için önce bölgesel bloklara girmeyi ve daha sonraları ise küreselleşme hareketlerine katılmayı amaçlamaktadırlar.

Türkiye ise yukarıda bahsettiğimiz gibi küresel rekabette tek başına varlığını devam ettirmek için öncelikle bölgesel bloklarla işbirliği içerisine girmeye çalışmaktadır. Bunların başında ise Avrupa Birliği gelmektedir. Türkiye ile AB ilişkilerinde inişli çıkışlı ilişkiler olmuşsa da son zamanlarda o hizmetlerin serbest dolaşımı ve vatansız sermaye, Türkiye ile AB'ni daha da yakınlaştırmıştır. Türkiye'nin Uruguay Round anlamında anlaşmalara imza atmak suretiyle önemli adımlar attı. Dolayısıyla o alanda da atacağı adımlar Türkiye'ye yabancı sermaye girişi bakımından bir takım ilginç gelişmeler getirebilir. Çünkü küresel sermayenin tek yönlendiricisi yani hem ithalatçısı hem de ihracatçısı AB'dir.

Bu çalışmanın amacı, AB'nin gelişim süreci ve bu gelişme sürecinde AB ile Türkiye arasındaki ilişkilerinin gelişimi ele alınmıştır. Ayrıca bu ilişkiler sürecinde özellikle son yıllarda küreselleşme ve bölgeselleşme faaliyetlerinin hız kazandığı dönemde AB'den Türkiye'ye gelen doğrudan yabancı sermaye hareketleri incelenmiştir.

2.AVRUPA BİRLİĞİNİN GELİŞİMİ

II.Dünya Savaşı'ndan sonra görülen iktisadi birleşme hareketleri içerisinde en başarılı olanı Avrupa Birliği'dir. Avrupa Birliği, on beş Avrupa ülkesini içeren ekonomik ve siyasi bir entegrasyon hareketidir. Ancak bu birlik aniden ortaya çıkmış bir gelişme değildir. Avrupa Birliğinin oluşumu yıllar öncesine dayanmakta ve buna öncülük eden çeşitli kuruluşlar bulunmaktadır.¹

Avrupa Birliğinin temeli 9 Mayıs 1950 yılında dönemin Fransız Dış İşleri Bakanı Robert Schuman'ın yayınladığı ve Jean Monnet ile birlikte hazırladığı bir bildiri ile atılmıştır. Bu bildiri de tüm Fransız-Alman Kömür ve Çelik üretim ve dağıtımının kurulacak bir birlik, daha doğrusu bir kartel denetimine verilmesi öngörülüyordu.²

Batı Avrupa'da ilk Avrupa Topluluğu olan Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğunun 18.04.1951 tarihli Paris Antlaşması ile altı Avrupa ülkesi

¹ Cevdet Avcıkurt, (1997) "Avrupa Birliği'ne Entegrasyonda Türk Turizmi (Sorunlar ve Çözüm Öneriler)", Yayınlanmamış Doktora Tezi, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, s.5.

² Halil Seyidoğlu, (2001) Uluslar arası İktisat Teori Politika ve Uygulama, İstanbul: Kurtiş Matbaacılık, s.221.

(Belçika, Almanya, Fransa, İtalya, Lüksejnburgry©THollanda)'öm!âiulaşmayı imzalamasıyla Schuman'ın planı gerçekleştirilmiş oluyordu- 25.09.1952*de resmen faaliyete başlaması, Avrupa'da birlik düşüncesinin, daha. da güçlenmesine yol açmıştır.³ - .

Avrupa'yı zarara uğratan savaşlar Almanya ve Fransa arasında çıkmıştır. Savaşın kaynağı ise kömür ve demir olmuştur. Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğun oluşmasıyla*bu iki>ülke^sasıırHte savaş>Öa kalkmıştır. Avrupa'nın daha fazla zarar görmemesi ve birleştirmek isteyenlerin aklına bu cazip geliyordu. Fransa Dışişleri Bakanı Schumân'a göre Almanya ile Fransa'yı savaştırmamanın yolu bu ülkenin kömür ve çelik sanayilerinin yönetimini uluslarüstü bir otoriteye bırakmaktan geçer. 1951 Paris Antlaşmasıyla amacına ulaşmış oluyor.⁴

Bu yüzden ekonomik amaçla Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğuna dört elle sarılan ülkeler, kömür ve çelik gibi sınırlı endüstrilerden, artık ekonominin tüm sektörlerini kapsayacak bir bütünleşme aşamasına geçilmesi gerektiğine 6 ülke tarafından karar vermişlerdir. 25 Mart 1957'de Roma'da imzalanan ve 1 Ocak 1958'de yürürlüğe giren Roma Antlaşması ile Avrupa Ekonomik Topluluğu ve Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu (EURATOM) kurulmuştur.⁵ Böylece Avrupa'da birbirini tamamlayan üç kuruluş ortaya çıkmış oluyordu. Her üç kuruluş da aynı altı kurucu üye arasında oluşturulmuştur: Almanya, Fransa, İtalya, Belçika, Hollanda ve

³ Rıdvan Karluk, (2002) Uluslar arası Ekonomik Mali ve Sosyal Kuruluşlar, Ankara Turhan Kitabevi, s.297.

⁴ Emin Ertürk, (1997) İktisadi Birleşmeler Teorisi ve Türkiye'nin içinde Bulunduğu İktisadi Birleşmeler Hareketleri, Bursa: Alfa Aktüel Kitabevi. s.208.

⁵ Canan Balkır, Muzaffer Demirci, (1989) Uluslar arası Ekonomik-Bütünleşme ve Avrupa Topluluğu, İstanbul. Filiz Kitabevi, s.29.

Lüksemburg. Bu üç kuruluş birlikte, bugünkü Avrupa Birliği'nin öncüsü durumunda olan Avrupa Ekonomik Topluluğu'nu (AET'yi) oluşturur.⁶

Bu üç topluluk 1 Temmuz 1967'den itibaren bütünleştirildi ve tek konseyli ve tek komisyonlu bir Avrupa Topluluğu meydana getirildi. 1969 yılında yapılan "La Haye Zirvesi"nde alınan en önemli karar Topluluklara katılım talebinde bulunan İngiltere, İrlanda, Danimarka ve Norveç ile konuya ilişkin müzakerelerin başlatılmasının kabul edilmesidir. İki yıl süren görüşmelerden sonra İngiltere, İrlanda ve Danimarka tam üye olarak, 22 Ocak 1972 tarihinde Topluluğa katılmış. Norveç'in katılma anlaşması ise, adı geçen ülkede yapılan bir referandum ile reddedilmiştir. 1981 yılında Yunanistan'ın da Topluluğa katılmasıyla üye sayısı 10'a çıkmıştır. 1.1.1986 tarihinde İspanya ve Portekiz'in de katılmasıyla Topluluğun üye sayısı 12'ye çıkmış ve 1.1.1995'te İsveç, Finlandiya ve Avusturya'nın katılmasıyla üye sayısı 15'e ulaşmış ve bugünkü şeklini almıştır.⁷

Kısacası, Topluluk ekonomik bağımsızlık düşüncesiyle ABD'ye, siyasi bağımsızlık düşüncesiyle de Sovyetler Birliğine karşı bir tepki o'arak oluşturulduğu ileri sürülebilir.

3. AB İÇİNDE DOĞRUDAN YABANCI SERMAYE HAREKETLERİ VE İZLENEN POLİTİKALAR

AB'nde sermayenin serbest dolaşımı konusunda ilk karar 1988 yılında çıkarttığı Konsey direktifi ile ilgili kararlardır. AB, malların, kişilerin, hizmetlerin ve sermayenin serbest dolaşımına dayalı bir

⁶ Seyidoğlu, Ön. Ver., s.222.

⁷ Erol Manisalı, (1996) Gümrük Birliği'nin Siyasal ve Ekonomik Bedeli, İstanbul: Bağlam Yayıncılık, s.25.

entegrasyon hareketi olarak başlamış ve bugüne kadar da bu doğrultuda, özellikle 1985-1992 yılları arasında uygulamaya tek Pazar programıyla gelişmesini sürdürmüştür. Aslında Birlik içinde sermayenin serbest dolaşımı Roma Antlaşmasınının 67 ile 73. maddeleri ile düzenlenmiştir. Buna göre; "Üye Devletler, geçiş dönemi süresince Ortak Pazarın iyi işleminin gerektirdiği ölçüde, üye devletlerde oturan kişilere ait sermaye hareketlerindeki kısıtlamalarla, tarafların kişilere ait sermaye hareketlerindeki kısıtlamalarla, tarafların uyrukluğu, ikametgahı ya da yatırım yeri ile ilgili ayırım gözetici işlemleri giderek kaldırır" şeklinde belirlenmiştir.⁸ Ayrıca topluluk, sermaye dolaşımında, üye ülkelerin ağırlıklı bir öneme sahip oldukları, geri kalan ülkelerin ağırlıklı bir öneme sahip oldukları, geri kalan ülkeler ise doğrudan yatırım artışlarının yalnızca dağıtılmamış karlardan karşılanacağını kararı verilmiştir.⁹

Ancak, 1985 yılında başlayan veya başlatılan tek Pazar programı çerçevesinde sermaye hareketlerinin de bu ivmeden payını aldığı görülmüştür. 1986'da bir direktif, üçüncü direktif oluyor. AB tarihinde, çıkarılıyor ve nihayet 1988'de çıkarılan 1988/361/ees sayılı direktifle AB'inde her türlü sermaye hareketinin serbest olması ilkesi getiriliyor. O dönemde, İspanya, Portekiz, Yunanistan ve İrlanda gibi ülkelerin ekonomik durumlarının pek iyi olmamasından dolayı topluluk bu direktifi biraz daha geç yürürlüğe koyma yetkisi vermiştir. Topluluk daha sonra bu yetkiyi 1 Temmuz 1990'da yukarıda bahsettiğimiz ülkelere vermekle, tüm üyeler

⁸ Nahit Töre, (1995) "Avrupa Birliği'nde Sermaye Hareketleri ve Mali Hizmetlere İlişkin Düzenlemeler", Ankara: TCMB El Kitabı, s. 137.

⁹ İhsan Ersan, (1979) Euro-Pazarlar ve Türkiye, İstanbul: Formül Matbaası, s.21.

arasında sermaye dolaşımı da başlamıştır.

Tablo 1'de de vurgulandığı gibi AB, küresel ekonomide doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının hem ithalatçısı hem de ihracatçısı durumundadır. Birliğine 1989-1994 yılları arasında yıllık ortalama sermaye girişi 76.6 milyar dolar olup küresel sermayedeki payı ise %38.2'dir. Birliğe yabancı sermaye girişlerinde sürekli bir artış olmuş, ve 1997'de 127.6 milyar dolar, 1998'de 261.1'e ve 2000 yılında ise sermaye girişi 617.3'e yükselmiştir. 2000'de küresel sermayedeki payı ise %48.5'e ulaşmıştır. Aynı durum sermaye çıkışı için de geçerlidir. 1989-1994 yılları arasında Birlik'ten çıkan sermaye yıllık ortalama 105.2 milyon dolardır. Küresel sermayedeki payı ise %46'dır. sermaye çıkışlarında istikrarlı bir durum söz konusudur. 1997'de 220.4 milyar dolar sermaye çıkışı olmuş, ve bu sayı 2000 yılında 772.7 milyar dolara ulaşmıştır. Küresel sermayedeki payı ise %67.2'ye yükselmiştir.

Tablo 1: Avrupa Birliği'nde Sermaye Hareketleri (1989-2000)

(Milyon Dolar)

Yıllar	Sermaye Girişi (Milyon \$)	Dünyaya Toplam Sermaye Girişi (Milyon \$)	Dünya Sermaye Girişi içindeki Payı (%)	Sermaye Çıkışı (Milyon \$)	Dünyadaki toplam sermaye çıkışı (Milyon \$)	Dünyadaki sermaye çıkışı içindeki payı (%)
1989-1994	76.6	200.1	38.2	105.2	228.3	46
1995	113.5	331.1	34.1	159.0	355.3	44.7
1996	109.6	384.9	28.4	183.2	391.6	46.7
1997	127.6	477.9	26.7	220.4	466.0	47.2
1998	261.1	692.5	37.7	454.3	711.9	63.8
1999	467.2	1075.0	43.4	720.1	1005.8	71.5

⁰ Nahit Töre, (2001) "Dünyada Yabancı Sermaye Akımları", Ekonomik İstikrar, Büyüme ve Yabancı Sermaye, Ankara: TCMB Yayınları, s.240.

2000	617.3	1270.8	48.5	772.9	1149.8	67.2
------	-------	--------	------	-------	--------	------

Kaynak: UNCTAD (2001) World Investment Report, p.3.

4. DÜNDEN BUGÜNE TÜRKİYE TOPLULUK (AB) İLİŞKİLERİ

Türkiye'nin, siyasi, askeri ve ekonomik olarak Batı Bloku'na yakınlaşmanın sebebi özellikle ILDünya Savaşı sonrasında Rusya'dan gelen tehditten olmuştur. Türkiye, Avrupa Ekonomik Topluluğu'nun (AET) daha ilk kuruluş yıllarında onunla ilişki kurmaya ve kurucu altı Avrupa ülkesi ile kader birliği yapmaya yönelmiştir. Türkiye, 1 Ocak 1958'de imzalanan Roma Antlaşmasından hemen 1.5 yıl sonra tam üyeliği öngören bir ortaklık ilişkisi kurmak üzere topluluğa başvurdu.¹¹

Türkiye o zamanki adıyla Avrupa Ekonomik Topluluğu'na (AET) üye olmak için 1959'da başvurmuştur. 1963 yılında Ankara'da imzalanan antlaşmaya göre tam üyelik süreci, hazırlık dönemi, geçiş dönemi ve nihai dönem olarak kademelendirilmiştir.¹² Türkiye'nin 1959'da ortak üyelik başvurusuyla başlayan ilişkileri çok karmaşık süreçlerden geçerek ve inişli çıkışlı bir seyir izleyerek 6 Mart 1995'te imzaladığı ve 13 Aralık 1995'te AB parlamentosunda geçerek onaylandığı Gümrük Birliği Antlaşmasıyla sonuçlanmıştır. Türkiye bu gelişme sürecinde zaman zaman ortaya çıkan tarihsel fırsatları değerlendirememiş ve birçok alanda avantajlı olduğu konulan değerlendirememiştir.¹³

¹¹ Manisalı, Ön.Ver., s.37.

¹² Ayşe Roy, (2002) Şu AB Neyin Nesi?, İstanbul: TURKAB Yayını, s.20.

¹³ Nusret Ekin, (1999) Küreselleşme ve Gümrük Birliği, İstanbul: İTO Yayınları, s. 103.

Türkiye 14.04.1987 tarihinde, Avrupa Topluluğuna tam üye olmak için Konseye tam üyelik müracaatını yapmıştır. Türkiye'nin topluluğa tam üyelik müracaatı Konsey tarafından değerlendirilmiş ve müracaat incelemek üzere 27.04.1987 tarihinde Komisyona iletilmiştir. Komisyon tam üyeliğe ilişkin görüşünü 19.12.1989 tarihinde açıklamış ve Türkiye'nin Topluluğa tam üye olmak için henüz hazır olmadığı vurgulanmıştır.¹⁴ Ancak bu görüş, 5.2.1990 tarihinde konsey tarafından benimsenmiştir. Buna göre, Türkiye'nin tam üyelik için başvuru haklı bulunduğu belirtilmekle birlikte, bu aşamada tam üyelik görüşmelerinin başlatılamayacağı belirtilmiştir. Sadece ilişkilerin geliştirilmesi tavsiye edilmiştir. Bu tavsiyeler ışığı altında AB Komisyonu, Türkiye-AB işbirliğinin geliştirilmesi amacıyla yönelik "İşbirliği Programını" Haziran 1990'da kabul ederek Komisyon'a sunmuştur.¹⁵

Avrupa Birliği'nin 1993'te genişleme sürecini başlatması, ancak Türkiye'nin genişlenmenin kapsamına alınmaması, AB ile ilişkilerimizi olumsuz yönde etkilemiştir. AB, ekonomik istikrarsızlık, insan hakları, Güney Doğu, Kıbrıs Sorunu, yüksek enflasyon, Yunanistan ile ilişkiler, sosyal güvenlik mekanizmasının Birlik normlarından uzak olması, Siyasi istikrarsızlık ve insan hakları gibi konularda Türkiye'ye yönelik olumsuz tutumunu 1999'a kadar sürdürmüştür.¹⁶

Türkiye 10-11 Aralık 1999 tarihlerinde Helsinki'de yapılan Avrupa Birliği Konseyinde oy birliği ile AB'ye aday ülke olarak kabul ilan edilmiş,

¹⁴ Kamuran Reçber, (2002) "Türkiye-AB İlişkilerine Yönelik Genel Değerlendirme", Bursa Ekonomi Dergisi, sayı:175, s. 13.

¹⁵ Sena Ekici, (1995) "Gümrük Birliğinde Türkiye", Gümrük Birliği Sürecinde Türkiye, İstanbul: Süreç Yayınları, s.329.

diğer aday ülkelerle eşit konumda olacağı açık bir şekilde belirtilmiştir. Zirve kararları çerçevesinde 4 Aralık 2000 tarihinde Türkiye'nin Katılım Ortaklığı Belgesi kabul edilmiştir. Bu belge Türkiye'nin tam üyeliğe kadar gerçekleştirmesi gerekenleri kısa ve orta vade olmak üzere tanımlamaktadır.

Türkiye'nin tam üyelik için adaylığının kesinleşmesiyle AB ile ilişkilerimiz yeni bir nitelik ve içerik kazanmıştır. Türkiye 26 Mart 2001 tarihinde, ortaklığın siyasi ve ekonomik kriterlerini, üyelik yükümlülüklerini üstlenebilirle kapasitesini, Türk mevzuatının AB kriterleriyle uyumlaştırmasını kapsayan Ulusal Programını Avrupa Komisyonuna sunmuştur. AB tarafından 13 Kasım 2001 tarihinde yayınlanan İlerleme Raporu ve Strateji Belgesinde Türkiye'nin halihazırda Kopenhag siyasi ve ekonomik kriterleri karşılamaktan uzak bir noktada bulunduğunu, üyelik süreci içerisinde hemen her alanda atılması gereken daha pek çok adım olduğunu vurgulamıştır. Avrupa Birliği tarafından yayınlanan Strateji Belgesinde, Kopenhag siyasi kriterlerine, ülkemizden başka tüm adaylarca uyum sağlandığı, Kopenhag ekonomik kriterleri bağlamında ise, Türkiye, Bulgaristan ve Romanya hariç diğer aday ülkelerin işleyen piyasa ekonomisine sahip oldukları ve AB'nin rekabeti ve sahip oldukları güçlü piyasalarıyla baş edebilecekleri teyid edilmiştir. Bu değerlendirmenin sonucunda AB Komisyonunun Kasım 2002 İlerleme Raporlarında, hangi aday ülkelerin üyeliğe kabul edilebileceği konusunda somut tekliflerde bulunabileceği ve 10 aday ülkenin, 2002 sonu itibarıyla üyelik için gereken kriterleri karşılayabilecek durumda görüldükleri belirtilmektedir. Türkiye için ise, üyelik konusunda somut herhangi bir perspektife yer

verilmemiştir.

5.TÜRKİYE AB İLİŞKİLERİ SÜRECİNDE SON ON YILDA TÜRKİYE'YE GELEN DOĞRUDAN YABANCI SERMAYE YATIRIMLARI

Ekonomik büyümeyi hızlandırmak ve yatırım düzeyini arttırmak için yurtiçinde mevcut kaynaklar yetersiz olduğu için yabancı kaynaklara ihtiyaç günden güne artmaktadır. Dolayısıyla yabancı kaynaklara ve özellikle bunlar içinde en sağlam, en güvenilir, en uzun vadeyle gittiği yerde kalan üretim ve istihdam yaratan yabancı kaynakları çekmemiz lazım.¹⁸

Türkiye'nin sahip olduğu jeo-politik ve jeo-stratejik konumdan başka, batılı anlamda demokratik, laik ve Pazar ekonomisini uygulayan batı standardına çok yakın bir ülkedir. Türkiye'nin Orta Asya ile olan bağlantıları ve ABD'nin 2000'li yıllarda Türkiye'yi geliştirecek en önemli 10 ülke arasında görmesi de yabancı sermaye ihracat eden ülkelerin dikkatini çekmektedir.¹⁹ Küresel ekonomide sermaye ihraç eden ülkelerin başında AB gelmektedir. Türkiye ile AB arasındaki iktisadi ve siyasi ilişkilerin temeli eskiye dayandığı için AB Türkiye'ye yönelik doğrudan yatırımlarda sürekli bir artış söz konusudur. Ayrıca Türkiye'nin sahip olduğu üretim faktörlerinin bolluğu ve ucuzluğu da AB'nin dikkatini Türkiye'ye yöneltmiştir. Türkiye'nin 70 milyonlu eğitilmiş genç nüfusa sahip olması, el değmemiş yer alt' ve yer üstü kaynakların halihazırda olması, güçlü bir tüketici profilinin olması,

¹⁷ Roy, Ön. Ver., s.21.

¹⁸ Mehmet Onaner, (2001) "Türkiye'de Yabancı Sermaye Mevzuatı ve Yatırımları", Ekonomik İstikrar, Büyüme ve Yabancı Sermaye, Ankara: TCMB Yayınları, s.230.

rekabetçi ve dinamik bir iş piyasasının olması dikkat çekicidir. AB, bu pazarı ABD veya Uzak doğu ülkelerine kaptırmamak için yatırımlarına hız vermiştir. Son dönemlerde AB ile Türkiye arasında yaptığı Gümrük Birliği Antlaşmasıyla, Türkiye'nin uzun yıllardır süren Avrupa'nın bir parçası olma isteğinin gerçekleşmesi de gelinen en son noktadır. Bu birleşmenin ekonomimiz üzerinde gerek statik, gerekse dinamik etkileri ile çeşitli sonuçlara neden olmaktadır. Bu etkilerden birisi de AB'den ülkemize yönelik doğrudan yatırımların teşvikidir. Birlik içinde sermayenin en çok kâr edebileceği bölgelere veya ülkelere koymaktadır. Türkiye'de yabancı veya ülkelere kaymaktadır. Türkiye'de yabancı sermayedarlara bu imkanı sunduğu için, AB'den ülkemize yabancı sermaye girişleri de artmış durumdadır.

Yapılan bir çok çalışma, AB'nin ise yönelik entegrasyonu ile uluslar arası kaynak dağılımını bozucu etki yaparak yatırımları kendisine çektiğini göstermektedir. Diğer bazı çalışmalar da göstermektedir ki, entegrasyonların sermayesi kendisine sadece bu boyutta kalmamakta, entegrasyon ile sıkı ilişkiler içinde (Türkiye gibi) olan ülkeleri de olumlu etkilemektedir. Daha öncede bahsettiğimiz gibi AB küresel ekonominin hem ihracatçısı hem ithalatçısı durumundadır. Nerede üretim faktörleri bol ve ucuz ise yatırımları orada gerçekleştirilmektedir.

Türkiye, AB içinde olmazsa dahi, üretim faktörlerin bolluğu ve zenginliği yanında Gümrük Birliği ile AB'nin yanında yer almaktadır. Ayrıca 1999 yılı sonunda Uluslar arası Tahkim'in de yürürlüğe girmesi AB'den ülkemize doğru sermaye çıkışlarında büyük artışlar olmuştur.

¹⁹ Üzeyir Garih, (2000) Globalleşme Sürecinde Türkiye, İstanbul: Hayat Yayınları, s.29.

Tablo 2'de de belirtildiği gibi son 10 yılda AB'den Türkiye'ye gelen doğrudan yabancı sermayenin istikrarlı bir şekilde arttığını vurgulanmaktadır. 1990 yılında AB'den Türkiye'ye gelen sermaye 1.289.5 milyon dolardır ve bu rakam o tarihte Türkiye'ye gelen toplam sermayenin %69.2'sine tekabül etmektedir. Ancak 1994 yılında ülkemizde ekonomik kriz yaşandığı için sermaye girişinde düşüş olmuş, 1996 yılında GB antlaşmasının imzalanmasıyla büyük bir yükselme olmuş ve bu tarihte AB'den gelen sermaye 3.272.4 milyon dolara yükselmiş, toplam sermayedeki payı ise %85.2'ye çıkmıştır. Bu tarihten sonra ise eski seviyelere doğru düşüşler olmuş, çünkü GB antlaşması AB ile gelinen son nokta olduğu için ülkemizin fazla çekiciliği kalmamış demektir. 2001'de 1.804.8 milyon dolarlık sermaye girişi olmuş, bu rakam o dönemde gelen toplam sermayenin %65.8'ini oluşturmaktadır.

Tablo 2: 1990-2001 Döneminde AB'den Türkiye'ye Gelen Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları

(Milyon Dolar)

Yıllar	İzin adedi	İzin verilen yabancı sermaye (Milyon \$)	Türkiye'deki izin verilen toplam yabancı sermaye (\$)	AB'den gelen sermayenin izin verilen toplam sermaye içindeki payı (%)
1990	479	1.289.5	1.861	69.2
1991	450	1.0442.0	1.967	53.0
1992	544	1.1191	1.820	61.4
1993	569	1182	2.063	57.2
1994	585	974	1478	65.8
1995	577	1869	2.938	63.6
1996	568	3.272.4	3837	85.2
1997	657	1.030.0	1.678	61.3
1998	650	1.085.3	1.647	65.8
1999	576	1.069.5	1 701	62.8
2000	573	1.941.5	3.060	63.4
2001	611	1.804.8	2.739	65.8

Kaynak: DPT **Temel Ekonomik Göstergeleri**, 1994, 1997 ve 2001 verilerinden tarafımdan uyarlanmıştır.

6.SONUÇ VE ÖNERİLER

Türkiye, ekonomik büyümesi gerçekleştirmek ve yatırım ve tasarruf darboğazı gidermek, işsizliği çözmek ve bölgeler arasındaki dengesizliği gidermek için doğrudan yabancı sermaye yatırımlarını çekmek zorundadır. Küresel ekonomide tek başına çekmesi imkansız olduğu için ancak çeşitli siyasi ve iktisadi birlikler içerisinde yer alarak çekebilecektir. Türkiye'nin AB gibi benzer uluslar arası birliklere girmesi, yabancı sermayenin girişinde de önemli artışlar olacaktır.

Son dönemlerde dünyada küreselleşme ve bölgeselleşme eğilimlerin hız kazanması sonucunda; gelişmiş ve gelişmekte olan tüm dünya ülkeleri daha iyi bir konuma gelmek amacıyla, varolan kaynaklardan birbirlerinden daha fazla yararlanmak için büyük çabalar sarfettelmeler. Bunu gerçekleştirmenin yolu ise çeşitli siyasi ve iktisadi blokların oluşturulmasıyla mümkün olmaktadır. Bu blokların başında ise AB gelmektedir.

Türkiye hızlı kalkınma çabası içine girmiş, ancak ekonomik, politik ve sosyal ve kültürel nedenlerden dolayı yabancı sermaye yatırımlarından yeterli ölçüde yararlanması başaramamıştır. Ülkemiz kalkınması için gerekli olan sermaye ve teknolojinin yetersizliği Türkiye'yi gün geçtikçe yabancı sermaye ithaline itmektedir. Türkiye'ye sermaye ithal edenlerin başında ise AB gelmektedir. Bunun içindir ki, eğer AB'den daha çok sermaye çekmek istiyorsak;

-AB ile uyum sürecine hız vermeliyiz.

-AB tam üyeliği doğrultusunda siyasi ve iktisadi reformların gerçekleşmesine hız vermeliyiz.

-AB'nin Türkiye hakkında olumsuz imajının değişmesi,

-Türkiye'nin sahip olduğu ve tek başına işletemediği doğal kaynakların tanıtımını AB'ne tanıtılması,

-Türkiye'deki siyasi belirsizliklerin tam anlamıyla ortadan katılığını AB'ne duyurulması,

-AB ile ekonomik ve siyasi ilişkilerdeki belirsizliklerin ortadan kaldırılması,

-Özelleştirme faaliyetlerine hız verilmeli,

-Kayıt dışı ekonominin tamamen ortadan kalkması,

-Ekonomide makro hedeflerinin bir an hayata geçirilmesi

-Kamu açıklarının en aza indirilmesi, yüksek enflasyon ve faizlerin düşürülmesi,

-Bürokrasinin en aza indirilmesi,

-Dalgalı kur sisteminin ortadan kaldırılması,

-Vergi reformunun yapılması,

-Türkiye'deki yasaların uluslar arası standarttaki yasalarla uyumlaştırılması, vergi mevzuatının uluslar arası standartlara kavuşması, gibi düzenlemelerinin yapılması durumunda AB'den Türkiye'ye gelen doğrudan yabancı sermaye miktarında büyük bir artış alacağı kuşkusuzdur.

Sonuçta, Türkiye AB'ne girsin ya da girmesin ülkemizin hakkı olan sosyal ve siyasi gelişmelerin yanı sıra ekonomik alanda elde edilecek gelişmeler ülkemiz için vazgeçilmez niteliktedir. Ekonomik gelişmelerin

başında ise doğrudan yabancı sermaye yatırımları gelmektedir. AB ile olan diyalogun olumlu yönde etkilenmesi, AB'den ülkemize doğrudan yatırım artışı da hız kazanmış olacaktır.

KAYNAKÇA

- Avcıkurt, Cevdet. (1997), Avrupa Birliği'ne Entegrasyonda Türk Turizmi (Sorunlar ve Çözüm Öneriler) Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Doktora Tezi).
- Seyidoğlu, Halil. (2001), **Uluslar arası İktisat, Teori Politika ve Uygulama**, İstanbul: Kurtiş Matbaacılık.
- Karlık, Rıdvan. (2002), **Uluslar arası Ekonomik Mali ve Siyasal Kuruluşlar**, Ankara: Turhan Kitabevi.
- Ertürk, Emin. (1997), **İktisadi Birleşmeler Teorisi ve Türkiye'nin İçinde Bulunduğu İktisadi Birleşme Hareketleri**, Bursa: Alfa Aktüel Kitabevleri.
- Balkır, Canan ve Muzaffer Demirci. (1989), **Uluslar arası Ekonomik Bütünleşme ve Avrupa Topluluğu**, İstanbul: Filiz Kitabevi.
- Manısalı, Erol. (1996), **Gümrük Birliği'nin Siyasal ve Ekonomik Bedeli**, İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Töre, Nahit. (1995), "Avrupa Birliği'nde Sermaye Hareketleri ve Mali Hizmetlere İlişkin Düzenlemeler" Ankara: **TCMB El Kitabı**.
- Ersan, İhsan. (1979), **Euro-Pazarlar ve Türkiye**, İstanbul: Formül Matbaası.
- Töre, Nahit. (2001), "Dünyada Yabancı Sermaye Akımları", **Ekonomik İstikrar, Büyüme ve Yabancı Sermaye**, Ankara: TCMB Yayınları.
- UNCTAD (2001), **World Investment Report**.
- Roy, Ayşe. (2002), **Şu AB Neyin Nesi?**, İstanbul: TURKAB Yayını,.
- Ekin, Nusret. (1999), **Küreselleşme ve Gümrük Birliği**, İstanbul: İTO Yayınları.

Reçber, Kamuran. (2002), "Türkiye-AB İlişkilerine Yönelik Genel Değerlendirme"
Bursa Ekonomi Dergisi, Sayı: 175.

Ekici, Sena. (1995), "Gümrük Birliğinde Türkiye", **Gümrük Birliği Sürecinde Türkiye**, İstanbul: Süreç Yayınları.

Onaner, Mehmet. (2001), "Türkiye'de Yabancı Sermaye Mevzuatı ve Yatırımları"
Ekonomik İstikrar, Büyüme ve Yabancı Sermaye, Ankara: TCMB Yayınları.

Garih, Üzeyir. (2001), **Globalleşme Sürecinde Türkiye**, İstanbul: Hayat Yayınları.

DPT (1994), **Temel Ekonomik Göstergeler**.

DPT (1997), **Temel Ekonomik Göstergeler**.

DPT (2002), **Temel Ekonomik Göstergeler**.